

ІНСТИТУТ МОНАРХІЇ В КОНЦЕПЦІЇ НАРОДНОЇ МОНАРХІЇ І. Л. СОЛОНЕВИЧА

Висвітлено основні аспекти теорії народної монархії І. Л. Солоневича. Визначено сутність уявлень про духовну природу монархії, її ключові ознаки і характерні риси у розумінні цього складного владного інституту, що запропонував видатний білоруський мислитель емігрант І. Л. Солоневич.

Ключові слова: монархія, держава, народ, Російське зарубіжжя, еміграція, політична теорія, консервативна течія, держава.

Серед великого масиву теоретичного гуманітарного знання, який багато років залишався поза увагою вітчизняних дослідників, особливе місце займає творча спадщина російських вчених, політичних і релігійних діячів, поетів і письменників першої хвилі післяреволюційної еміграції. Видатні мислителі різних національностей, підданих Російської імперії, чиї таланти у різних галузях творчості сформувалися і проявилися ще за часів існування названої держави, в еміграції об'єдналися в єдину могутню теоретико-гуманітарну спільноту. Наполеглива і багаторічна праця наукової і творчої еліти Російського зарубіжжя залишила по собі значний за обсягом, глибокий за змістом і широкий за напрямками досліджень теоретичний масив, що відзначається оригінальністю думок, роздумів і рецептів, щодо історії сьогодення і майбутнього держави, релігії і людської цивілізації в цілому. Чільне місце у теоретичній спадщині Російського зарубіжжя посідає консервативна політична думка, одним з найбільш яскравих представників якої є білорус за походженням і російський монархіст за переконанням Іван Лук'янович Солоневич. Його оригінальна теорія народної монархії не втрачає актуальності і для сьогоденних дослідників історії політичної науки та політичних інститутів й процесів. Вивчення теоретичної спадщини російської консервативної політичної думки і творчої спадщини І. Солоневича не лише збагатить теорію політичної науки, але й сприятиме виробленню науково обґрунтованої внутрішньої та зовнішньої політики, що

враховуватиме як зовнішні формальні чинники, так і глибинні світоглядні мотиви міждержавних стосунків.

Одним з перших дослідників, які звернулися до ґрунтовного вивчення творчості мислителя, був російський дослідник О. Варакса [1]. Дослідник зазначає, що І. Солоневич був однією з найбільш яскравих і нетипових фігур Російського зарубіжжя. На багатому масиві історичного матеріалу праць відомих дореволюційних істориків, у тому числі В.О. Ключевського, він створив свій, хоча і не позбавлений протиріч, образ Росії і російського самодержавства. Значне місце висвітленню особливостей монархічної теорії російського мислителя приділила у своєму дослідженні Н. Антоненко [2]. Дослідниця підкреслює, що І. Солоневич мав своєрідне бачення майбутньої монархічної влади, побудованої на давніх традиціях народної монархії. З цього приводу він активно дискутував як з прихильниками парламентаризму, так і з монархістами-реставраторами. Серед робіт українських авторів можна згадати статтю В. Глушкова, присвячену аналізу поглядів на монархічну форму правління І. Солоневича [3]. Автором виділені основні характеристики монархії у Російській імперії. Проте, незважаючи на наявні дослідницькі праці, І. Солоневич залишається одним з найменш досліджуваних емігрантських мислителів Російського зарубіжжя. Зокрема за період з 1980 по 2005 роки поряд з десятками дисертаційних досліджень, присвячених творчості М. Бердяєва, І. Ільїна, С. Франка, П. Струве та багатьох інших не зустрічається жодної роботи, присвяченої творчості І. Солоневича [4, с. 182].

У статті висвітлюються головні аспекти теорії народної монархії І. Солоневича. Визначено сутність уявлень про природу монархії. Визначено її ключові ознаки і характерні риси. Проведено аналіз концепції побудови майбутньої монархічної російської держави. Відзначені позитивні і негативні сторони творчості видатного російського вченого білоруського походження.

Життєвий шлях І. Солоневича багато у чому збігається із життям багатьох російських післяреволюційних вигнанців, що, той же час, має суттєві відмінності. З найбільш відомих емігрантів він покидає батьківщину у числі останніх лише у 1934 році. Своє бачення життя у радянській державі з точки зору очевидця, а не стороннього спостерігача він виклав у першій своїй книзі, що побачила світ в еміграції — «Росія у концтаборі» [5]. Ця робота принесла успіх автору і неодноразово перевидавалася. Серед багатьох інших робіт, що вийшли з-під олівця талановитого російського мислителя, найбільш відомою є «Народна монархія» [6]. Робота над книгою тривала

декілька років і за життя автора вона так і не була опублікована. Вперше повний варіант книги побачив світ лише через двадцять років після смерті автора — у 1973 році.

На перших сторінках своєї праці І. Солоневич стверджує, що кожен народ бажає створити власну імперію, а якщо він цього не робить, то лише виключно тому, що не може, або розуміє власну неспроможність. Імперія тримається єдністю народів і племен, які зручно почуваються в її середовищі. Найдавніша європейська держава — Російська імперія досі не має жодних ознак дряхлості. Вона громить усіх своїх ворогів навіть при комунізмі. І головною її перевагою було і є те, що будь-який народ вільно живе і працює у всіх її кутках. А бідність є наслідком важких природнокліматичних умов і постійних зазіхань сусідів.

Як і інші представники Російського зарубіжжя, зокрема І. Ільїн або М. Бердяєв, Солоневич відстоює тезу про особливий російський шлях. Але на відміну від них, і ще більше від євразійців, він підкреслює: «Росія — не Європа, але і не Азія, і навіть не Євразія. Це — просто — Росія. Абсолютно своєрідний національний державний і культурний комплекс, однаково чітко відмінний і від Європи, і від Азії» [6, с. 27]. Причому він наполягає на тому, що цей комплекс сформувався без будь-якого зовнішнього впливу. Навіть Візантія не вплинула, оскільки російська державність з самого початку будувалася за національною ознакою, а: «Візантійська імперія була імперією без нації» [6, с. 27].

Унікальною рисою російської національної ідеї є те, що вона завжди переростає рамки лише однієї національності і стає наднаціональною, а за нею і державність постає як наднаціональна. З цього приводу цікавим виглядає філологічний аспект проблеми. Усі національності в світі зазначаються іменником, а у російській мові для визначення своєї національності використовується прикметник. Тобто національність «русский» це головним чином прикмета, приналежність до певної держави. Як свого часу зазначав інший видатний російській філософ І. Ільїн: «Будь-який талант, будь-яка творча людина будь-якої нації, вступаючи у Росію, прокладає собі шлях нагору і знаходить собі державне і всенародне визнання» [7, с. 119].

Солоневич підкреслює дійсно унікальну особливість і відмінність російської держави від усіх інших імперій, яка полягає у тому, що: «Жодна нація у світі не будувала такої державності, за якої усі нації, народи і племена, які були втягнуті в орбіту цього будівництва, почували себе — однаково зручно або незручно, — але так само

зручно або незручно, як і російській народ. Якщо було зручно — було зручно всім, якщо незручно — то також усім» [6, с. 28].

Звичайно, можна не погодитися з таким твердженням автора і знайти достатньо прикладів, коли деякі народи Російської імперії у деякі часи зазнавали певних утисків, але системного характеру вони не мали. Навіть горезвісна смуга осілости діяла не за національною ознакою, оскільки у Російській імперії графа національність у документах була відсутня. За бажанням євреї могли покинути її без будь-яких перешкод. Для цього треба було лише формально прийняти православ'я, чим до речі доволі широко користувалися єврей-комерсанти, яким треба було у справах подорожувати країною. Крім того, обмеження не розповсюджувалися на купців першої гільдії, осіб з вищою освітою, середній медичний персонал, осіб, що вступали або вже звільнилися з військової служби, а також цехових ремісників. До речі, саме так опинився у Нижньому Новгороді батько майбутнього революціонера Я. Свердлова, Михайло Свердлов, який мав граверну майстерню.

На відміну від багатьох ідеологів Російського зарубіжжя, І. Солоневич вважав, що релігія у становленні нації відіграє другорядну роль. Зокрема православ'я здійснило на Росію колонізаційну, культурний і державницький вплив, але остаточний результат цього впливу визначили національні особливості країни. Свій висновок російський мислитель аргументує тим, що в інших національних умовах цей вплив не забезпечив ні культурних, ні колонізаційних, ні державницьких досягнень.

Щодо питань сутності політичної думки він солідарний із іншими мислителями емігрантами. Зокрема в ідеї, що немає і не може бути універсальною, однаково прийнятної для всіх держав політичної теорії. У той самий час російська політична думка є цілковитим запозиченням західних шаблонів мислення, термінології, фразеології і політики. Початок ідейного завоювання Росії заходом він пов'язує з епохою реформ патріарха Никона і Петра I. Політична конструкція, створена петровськими реформами, була неросійською конструкцією. Вона не влаштувала народ, і революція стала логічним завершенням існування чужорідної споруди. Російська монархія і до і після Петра I збереглася лише завдяки «розуму і совісті монархічної свідомості народу». І саме на «розум і совість народу» покладає усі свої надії Народно-монархічний рух у справі відновлення російської державності.

Головним наслідком реформ Петра I було те, що стара московська, національна, демократична Русь, що політично стояла

значно вище ніж інші сучасні їй держави, була ліквідована. Ми бачимо притаманну І. Солоневичу ідеалізацію допетровської Росії, яка в його трактуванні навіть демократична. Хоча наскільки можна вважати проявом демократії діяльність станово-представницьких органів і криваві розправи над неугодними боярами, яких царі віддавали на поталу повсталому охлосу?

Постпетровська Росія, на думку Солоневича, втрачає власне російську культуру, правляча еліта відривається від власних культурних коренів і від народу. Масово переймає західноєвропейські мови і одяг, у керівництві спостерігається засилля німців, а борці за свободу знаходять натхнення в ідеалах французької революції. Саме такий внутрішній розрив призвів до руйнації монархії.

В оцінках своїх ідейних опонентів І. Солоневич також доволі категоричний і до того ж небагатослівний. Російській народ, що дослухається до різних думок щодо подальшої долі, стоїть на роздоріжжі. Три дороги, що їх пропонують різні ідеологічні напрями: права — шляхетсько-кріпосницька, серединна — буржуазно-капіталістична і ліва — філософсько-утопічна. Народно-монархічний рух пропонує російському народові залишити усі ці шляхи і повернутися додому: в стару Москву, до принципів, перевірених часом. Ось це і є головна ідея Солоневича — «додому: в стару Москву». Повернення до своїх коренів державності, культури, національності, відмова від будь-яких іноземних ідей, власний російський шлях як єдино можливий сценарій відновлення і розвитку російської державності.

Сутність ідеї монархії за І. Солоневичем полягає у тому, що вона «народна». І саме ця її народність має стати і вже свого часу була гарантом стійкості й непорушності і влади, і держави. На відміну від країн Заходу, де монархічна влада майже відразу прийняла характер абсолютизму, у Московській державі влада царя, як стверджував І. Солоневич, аж до початку XVIII століття залишалася обмеженою «народним мнением», на яке московські государі були змушені зважати. Самовладдя в особі царя мало обов'язок «блюсти правду» в державі, захищати народ від угисків бояр. Повноваження царя ніколи чітко не визначалися, оскільки влада монарха ще з домонгольських часів розглядалася як «влада від Бога». Як вказує С. Пушкарьов: «влада московських государів була не формально, а морально обмежена старими звичаями і традиціями, особливо церковними. Московський государ не міг і не хотів робити того, що «не повелось» [1, с. 71].

Свого часу слов'янофіли вбачали демократизм Московської Русі у відсутності формальних політико-правових норм, що регулюють відносини монарха і підданих. Солоневич, солідаризуючись з ними, зазначає: «Цар не був обмежувачем їхніх свобод. Він був представником їхніх свобод. А також їхньої сили, їхнього росту, їхньої могутності і їхньої національно-державної свідомості» [6, с. 489]. Виходячи з цієї тези, автор стверджує, що в інтересах народу було не обмеження влади монарха, а її укріплення. І народ цей свій інтерес чудово розумів. Тому в історії Російської держави не було антимонархічних повстань. Навіть селянські війни під проводом Степана Разіна і Омеляна Пугачова не проголошували повалення монархії.

Як вже було зазначено вище, І. Солоневич відходить від традиційного уявлення про виключну роль православ'я у розвитку російського народу. Здебільшого його бачення проблеми монархії перегукується з позицією М. Макіавеллі, який відділяв державу від релігії. І. Солоневич виводить монархію як єдину притаманну народному духу, природну, тобто «органічну» властивість російського народу. На його думку монархія в Росії є гарантом не тільки політичної, а й економічної стабільності: «У наших конкретних російських умовах будь-яка республіканська «говорильня» викличе невідворотну господарську катастрофу» [6, с. 83]. У відповідь критикам консерватизму він зазначає, що монархія не являє собою жодного остаточного господарсько-соціального ладу. На думку автора, «Народної монархії» вона лише рамка, що утримує пошук форм господарства і економічної діяльності у межах людського розуму і людської совісті. Монархія гарантує захист від будь-якої монополії, оскільки будь-яка монополія для неї не є вирішальною в її головному завданні — побудові держави. Лише монархія дала можливість графу С. Ю. Вітте заявити представникам російської промисловості: «Російський уряд зацікавлений у промисловості і у робітниках, але ніяк не в ваших, панове, прибутках» [6, с. 80].

Вражає актуальність ідей філософа і наведених ним аргументів. Зокрема, незважаючи на певні перебільшення й ідеалізацію монархії, у твердженнях І. Солоневича і наведеному ним прикладі висловлення російського міністра фінансів є чимала частка істини. Зазначені факти розкривають причини, з яких промисловець Сава Морозов та інші не шкодували грошей на підтримку різних політичних революційних рухів. Вони усвідомлювали, що є лише «служилим елементом» у загальному будівництві, а не «диктатурою над пролетаріатом». Руками революціонерів різних мастей вони намагалися зламати монархічні

рамки і створити власний уряд, зацікавлений не у робітниках і промисловості, а саме в їхніх прибутках.

Приклад пострадянських держав, в яких ведеться постійна «боротьба» (*лапки — наші*) із засиллям олігархів у владі під лозунгом відсторонення бізнесу від політики, боротьба, яка насправді є лише створенням видимості. Зростання прибутків олігархів навіть у кризові роки на фоні зuboжіння населення і зростання безробіття є найкращим підтвердженням тези про зацікавленість уряду саме у прибутках промисловців, а не в промисловості і робітниках.

Іншою достатньо актуальною тезою автора «Народної монархії» є його оцінка особливостей політичної культури російського народу, його психології і менталітету, що характеризується відданістю персоні монарха. Політична культура Росії протягом століть сформувала стійкий тип суспільної свідомості, який відводить державі і політичній владі особливе місце у загальній системі цінностей. Як справедливо зазначає сучасний російській вчений С. Єлисеєв: «В основі політичного життя перманентно лежить найсильніший персоналізм, а політична уява громадян ґрунтується на вірі у справедливість і мудрість національного лідера (вождя), який може бути спадковим або обраним самим народом» [1, с. 73].

Звідси витікає надзвичайна персоналізація влади в майже усіх, можливо, за виключенням Прибалтики, пострадянських країнах, які багато в чому і цілком об'єктивно наслідують ментально не тільки радянське, але й імперське минуле. І навіть в Україні, яка за твердженням нашого другого президента: «... не Росія», при всьому розмаїтті політичних партій усі вони концентруються навколо певної політичної фігури, яка уособлює вождя — справедливого і мудрого лідера, який має забезпечити благоденство, мир і злагоду.

Проте міркування об'єктивності і неупередженості спонукають нас до визначення і певних недоліків у теоретичних викладках Солоневича. У деяких свідомих або несвідомих упущеннях і зайвих припущеннях оцінки конкретно-історичних обставин розвитку інституту російської монархії спостерігається жонглювання фактами. Наприклад, його твердження про те, що московська монархія була монархією «народною» і що у допетровський період самодержавство мало систему «народного» самоуправління, не витримує критики.

Дійсно, на етапі «збирання земель» і утвердження своєї влади московські князі змушені були спиратися на народні маси і надавати їм певного самоуправління, щоб їхня підтримка мала усвідомлений і добровільний характер. Проте, як зазначає російській дослідник О. Варакса, вже після опричного перевороту Івана Грозного земство в

Росії, хоча і продовжувало існувати, однак діяльність його не виходила за рамки «государевої служби» [1, с. 73]. Цілком солідарний з такою оцінкою російської постопричної монархії Івана IV історик Д. Альшиц зазначає: «саме в опричнині Грозного і за допомогою опричнини почався історичний шлях царизму. Самодержавство прийшло на зміну станово-представницькій монархії ... Той факт, що після переходу до опричнини продовжувала функціонувати Боярська дума, і що зрідка збиралися земські собори, аж ніяк не свідчить про те, що царська монархія продовжувала залишатися станово-представницькою і не перетворилася в самодержавну. Ніяких реальних можливостей обмеження самодержавства Грозного ні Дума, ні собори не мали» [8, с. 234].

Введення Іваном Грозним опричнини і боротьба з непокірними боярами, звинувачення Андрія Курбського у зраді дуже подібна тому, як свого часу кардинал Рішельє у Франції задля укріплення влади монарха наказував зривати замкові укріплення непокірних аристократів, щоб вони не ставали оплотом опору, і забороняв дуелі, оскільки питання життя чи смерті дворянина має бути прерогативою монарха. Ця подібність дій спростовує твердження І. Солоневича про виключну унікальність московської монархії, яка будувалася на моральних основах, і з європейською її об'єднує лише спільність зовнішньої форми та назва. Автор «Народної монархії» залишає поза увагою такі збіги або трактує їх у вигідному для своєї теорії світлі.

Як і абсолютна більшість емігрантів І. Солоневич, безсумнівно, вірив у тимчасовий характер радянської влади і багато розмірковував про пострадянський розвиток батьківщини. У своїх роздумах він піддає нищівній критиці демократичний устрій, який видався неспроможним захистити власні держави від фашизму, і лише авторитарний режим Сталіна зміг протистояти авторитарному режиму Гітлера. Виходячи з цього, він зазначає: «Нам потрібна сильна тверда влада. Вона може бути монархією або диктатурою. Владою милістю Божою, або владою Божим допустом» [6, с. 54].

Але він, як і інші представники «пореволюційних» ідейних течій, не тільки критикує існуючий на Заході лад. Він пропонує своє бачення майбутнього Росії, що ґрунтується на ідеях народної монархії, що йде своїм корінням у «золотий час» Московської Русі. Для майбутньої пострадянської держави він модулює форму політичного устрою, яка багато у чому нагадує проект державного устрою младоросів, що об'єднував у собі ідеології соціалізму, націоналізму і монархізму.

Влада монарха має спиратися на широке народне представництво «Нам потрібна і достатньо сильна монархія і достатньо сильне народне

представництво, причому силу тієї й іншого ми будемо вимірювати не їх боротьбою один з одним, а їх здатністю спільно виконувати ті завдання, які історія ставитиме перед нацією і країною» [6, с. 125]. Народне представництво, на думку Солоневича, «неминуче технічно, необхідне і морально, і політично». Технічна необхідність пояснюється тим, що до моменту визначення «форми правління» країна вже буде об'єднана у мережу місцевих самоуправ. Якщо не виникне друга диктатура. І саме ці самоуправи будуть єдиним апаратом управління, який і буде керуватиме державою до моменту визначення майбутньої форми правління. Виходячи з цього, збереження самоуправління необхідне, оскільки воно не захоче віддавати своє право управління на користь будь-якої «необмеженої» влади. «Відсутність народного представництва означатиме створення між монархом і нацією нового «средостенія», кастового, станового, бюрократичного... Відсутність народного представництва невідворотно викличе підозру в тому, що монархісти намагаються провести небажані для населення заходи. Монархістам еміграції було б важко довести, що саме в народних масах вони вбачають і єдину опору монархії, і єдину силу, здатну цю монархію відновити» [6, с. 126]. З наведеної цитати І. Солоневича цілком логічно витікає його теза про можливість вирішення питання про монархію виключно в середині Росії з урахуванням волевиявлення усього народу. І навіть згодом почав припускати можливість проголошення монархії, він критикував «відомі кола» монархістів за те, що вони виявляють поспіх, коли заявляють про необхідність негайного проголошення Росії монархією з-за кордону, оскільки монархія має отримати обов'язкове визнання в Росії [1, с. 80].

Власну віру в майбутнє відновлення монархії І. Солоневич пов'язував з тим, що імперсько-монархічна традиція укорінена у народній свідомості ще з часів Давньої Русі. Російська монархія була «плоть від плоті» народу, і коли монархія буде «прокламирована», вона «відразу отримає непохитну моральну опору» в багатомільйонному мужицькому натовпі, який про монархію мріє» [9, с. 72–73]. Свою концепцію народної монархії І. Солоневич від власного погляду на інститут влади розвинув до масштабів концепції майбутньої російської держави. З точки зору сучасного знання більшість висновків і положень, висловлених автором «Народної монархії», можуть здатися занадто категоричними, добірка фактів і їх аналіз занадто тенденційними, а мрії абсолютно утопічними. Проте, як справедливо зазначає О. Варакса: «Автор з притаманним йому темпераментом і майстерністю публіциста надав нам «іншу версію»

російської історії, не від особи дворянського класу, що керував Росією з часів Петра I, а від особи тих, хто робив свою справу і в воїнських кордонах на рубежах Росії, і в прокладанні Великого Сибірського шляху, і в боротьбі з чумними епідеміями в Середній Азії, і в розгортанні столипінських отрубів» [1, с. 81–82].

На нашу думку, безперечно заслуга І. Солоневича у тому, що він у повний голос заявляє про загрозу вкладання у свідомість народу хибних уявлень про власну історію і національне буття. Російську психологію штучно намагаються уявляти крізь творчі вимисли письменників задля приниження гідності нації. Він наголошує: «Психологія народу не може бути зрозуміла з його літератури. ...Ні Обломови, а Дежневи, не Плюшкіни, а Мініни, не Колупаєви, а Строганови, не «непротивление злу», а Суворови, не «анархічні схильності російського народу», а його найглибший у всій історії людства державницький інстинкт» [6, с. 34]. За всіх цих людей і висловився видатний російський мислитель, який виклав ще одну, власну, відмінну від інших, точку зору на російський народ, російську монархію й імперію.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що за концепцією І. Солоневича інститут монархії є органічним породженням російського державницького інстинкту, логічним розвитком якого стало створення величезної російської імперії. Унікальність останньої виявляється в першу чергу в її наднаціональному характері, який забезпечував рівні умови розвитку для всіх народів. В якості зразка для відновленої російської монархії видатний російський мислитель пропонує Московську державу допетровської доби, яка, на його думку, була втіленням найкращих рис народної монархії, за якої влада монарха обмежувалася «народным мнением» і давніми традиціями. Ідеалізуючи «золотий час» російської монархії, І. Солоневич тим не менш підкреслює необхідність збереження сформованої системи народного самоуправління.

Щодо аргументації своїх доведень і теоретичних положень автор «Народної монархії», утім як і деякі інші представники політичної думки Російського зарубіжжя, не уникнув доволі вільних як для науковця прийомів: висмикування і добірки фактів, необ'єктивності й тенденційності у викладенні матеріалу. Проте певна публіцистичність, а іноді суб'єктивність праць російських емігрантів загалом, і І. Солоневича зокрема, жодним чином не знижує їхньої загальної високої теоретичної цінності, а потребує лише прискіпливого і уважного аналізу з боку фахових вчених дослідників. За умов врахування зазначених особливостей це невичерпний масив

оригінального, глибокого і багато у чому виключно правильного суспільно-політичного і гуманітарного знання, заснованого на тонкому розумінні історичних, філософських і духовних коренів людської цивілізації.

Література

1. Варакса А. Н. Идея монархии в политической мысли Русского зарубежья (1920-1940-е гг.) : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / А. Н. Варакса. — Санкт-Петербург, 2003. — 137 с.
2. Антоненко Н. В. Идеология и программатика русской монархической эмиграции : Монография / Н. В. Антоненко. — Мичуринск : Издательство Мичуринского государственного аграрного университета, 2007. — 204 с.
3. Глушков В. А. Монархическое видение государственного строительства России / В. А. Глушков // Актуальні проблеми політики / Збірник наукових праць під ред. С. В. Ківалова, відп. за вип. Л. І. Кормич. — Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія» : Південноукраїнський центр тендерних проблем, 2012. — Вип. 46. — С. 412—424.
4. Пронин А. А. Российская эмиграция в отечественных диссертационных исследованиях 1980–2005 гг. / А. А. Пронин. — Екатеринбург : Изд-во ГОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», 2009. — 360 с.
5. Солоневич И. Л. Россия в концлагере / И. Л. Солоневич. — 5-е издание. — Вашингтон : изд-во П. Р. Ваулина, 1958. — 512 с.
6. Солоневич И. Л. Народная монархия / И. Л. Солоневич. — М. : Институт русской цивилизации, 2010. — 624 с.
7. Ильин И. А. Россия есть живой организм / И. А. Ильин. Собрание сочинений : В 10-ти томах — Т. 2. Кн. 1. — М. : Русская книга, 1993. — 494 с.
8. Альшиц Д. Н. Начало самодержавия в России: Государство Ивана Грозного / Д. Н. Альшиц. — СПб. : Наука, 1988. — 242 с.
9. Солоневич И. Л. Белая Империя / И. Л. Солоневич ; Сост. и вступ. статья М. Б. Смолин. — М. : «Москва», 1997 — 368 с.

Освещены основные аспекты теории народной монархии И. Л. Солоневича. Определена сущность представлений о природе монархии, ее ключевых признаках и характерных чертах в понимании этого сложного властного института, предложенного выдающимся российским эмигрантом белорусского происхождения И. Л. Солоневичем.

Ключевые слова: монархия, государство, народ, Россия, эмиграция, политическая теория, консервативное течение.

Highlight important aspects of the theory of people's monarchy IL Solonevich. Determine the nature of the representations prorode monarchs. Saw its

key features and characteristics. The analysis of the concept of building the future of the monarchy of the Russian state. Noting the positive and negative aspects of the form of the Russian art of the writer and journalist.

Key words: *the monarchy, the state, the nation, Russia, emigration, political theory, the conservative course.*

Закіров Марат Борисович — докторант кафедри політології та правознавства Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», кандидат історичних наук.

Рецензент: проф. Чемшит О. О.